

Іван Сочивець

Іван СОЧИВЕЦЬ

ІЛЮСТРАЦІЇ В. СОЛОНЬКА

КИЇВ ВИДАВНИЦТВО «РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»
1986

Іван Сочивець
Дружній шарж.

ІВАН СОЧИВЕЦЬ

Письменник-гуморист Іван Йосипович Сочивець народився 9 травня 1917 року у поліському селі Лебедівці Козелецького району Чернігівської області в селянській родині. Як бачите, в наступному році йому стукне кругленька дата, котру в письменницькому миру прийнято називати третім серйозним ювілеєм, але хто особисто знає письменника, той нізащо не дасть йому сімдесят, а якщо й дасть, то він не візьме, та ще може й розсердитись, сказавши:

— А чого це ви поспішаєте з мене діда робити? Майте на увазі, я ще умліваю, коли солов'ї слухаю.

Слава богу, він справді молодець і фізично, і творчо.

Серйозно взявся за гумор не так уже й рано, коли перейшов на штатну роботу в «Перець», але, як у тій старій пісні про косарів співається, «хоч не рано почали, та багато утяли». Іван Йосипович написав і видав не одну книжку гумору, але в цій коротенькій передмові я хочу зупинитись, шановні читачі, не на кількості, а на якості його творів. На моє глибоке переконання, то не письменник, а тим паче не гуморист, якщо він не відкривав якихось нових явищ і подій у нашому житті, якщо його письменницьке слово не здатне заронити в серце читача почуття відрази до таких потворних явищ, як фальш, неправда, egoїзм, самозакоханість, рвацтво і т. д. і т. п., якщо його сміх не помагає людям стати хоч трошки благороднішими, добрішими й чеснішими.

На моє глибоке переконання, твори Івана Сочивця у переважній своїй більшості цілком відповідають цим основоположним вимогам добродійства нашого гумору.

Тож нехай його перо не знає перепочину на радість читачам, на добрий літературний ужинок.

Федір МАКІВЧУК.

ЛЮКСОВИЙ НОМЕР

Минуло хвилин з десять, як я поселився в готелі. Кімната тісенька, на три ліжка. Вікно в двір, захаращений тарою, залізними трубами, якимись дерев'яними каркасами. Але спасибі їй за те. Ночувати є де.

Не встиг викласти з чемодана необхідні речі, коли хтось стукає.

— Можна?— лагідне запитання.

— А чого ж. Прошу!— відчиняю двері.

— Здрастуйте!— Чоловік у сірому костюмі, білій сорочці з яскравим галстуком, шанобливо кланяється.— Дівчата не те зробили,— виправдовується він.— У нас є можливість перевести вас в окремий номер. Люксовий.

— Навіщо?— застиг я, тримаючи в руці мильницю і тюбик зубної пасти.

— Там зручніше. Ходімо.— Акуратний чоловік з готовністю простягнув руку до мого чемодана.

— Я сам!

Вхопивши чемодан, я рушив з кімнати. В кінці коридору, біля прочищених дверей, стояла жінка з високою зачіскою і двома рядами золотих зубів. Вона привітно посміхалася.

— Пробачте!— мовила грудним голосом.— У нас там нова працівниця. Ще без досвіду. Але добре, що хоч швидко зорієнтувалася. Заходьте!

Мене гостинно прийняв номер «Люкс». З двох кімнат, ванної, передпокою. У передпокої — холодильник. У вітальні — телевізор. Кольоровий. На полірованому столику. А ще ж письмовий стіл і телефон.

— Влаштовуйтесь!— ще раз ввічливо вклонився молодий чоловік у сірому костюмі.

— Переселяйтесь!— повторила жінка із золотими зубами.— Це наш директор,— шепнула вона, коли той зник за дверима.— Здібний і перспективний керівник.

«Що за дивина?— подумав я, коли й жінка вийшла з номера.— То не міг допроситися, а тепер така увага».

Та не встиг я розкласти своїх речей, як знову постукали.

— Можна?— ніжний жіночий голос.

— Заходьте!— гукнув я.

Зайшла чорнява дівчина з кошиком, з якого виглядали пляшки.

— Це вам,— попрямувала вона до холодильника.— Мінеральна. Пізніше я ще принесу.

— Навіщо ж ви мені?— зніяковів я.

— Така вказівка,— ніби виправдовуючись, сказала вона. І пішла.

«Такого зі мною ще не траплялось,— знизав я плечима.— Не інакше, як вступило в дію якесь нове положення по обслуговуванню в готелях. Приємно. Давно пора».

Мої думки порушила нова відвідувачка.

— А я вам ще одну подушку принесла,— рушила вона до ліжка з чималим згортком в руках.— Щоб вище і м'якше. По собі знаю: низько голова лежить — ніякого тобі сну.

— Спасибі!— розчулився я, згадавши, як у вагоні мучився, всю ніч підкладаючи кулак під тощу подушки.— Це ви самі до такого додумалися?

— Вказівка!— загадково підняла палець жінка.— Нам що скажуть, те й робимо. Може, вам і ковдру запасну?

— Ні, досить однієї. А телевізор працює?— запитав я, аби хоч щось сказати.

— Точно не скажу, але я миттю, — розгубилася жінка.

«І чого вони так забігались?— цікавило мене.— Щось таки нове в побуті з'явилося. Ну, молодці».

В двері постукали.

— Можна!— гукнув я, не розуміючи, хто і чого ще сюди добивається.

Зайшов білоголовий юнак у чорній спецівці.

— Я перевірю роботу телевізора. Можна?— звернувся до мене, ніби я тут був головним господарем.

— Перевіряйте!— кинув я дещо різко, бо мені не давали спокою.

Та й на тому не скінчилося. Ще не встиг нагрітися телевізор, як до кімнати, не постукавши і не спитавши дозволу, зайшла огрядна тітка з щіткою й ганчіркою в руках.

— Наказали ванну ще раз помити,— буркнула мені.— Позавчора ж мила, а вони знову!— кинула сердито.— Та тут же ніхто й не живе. А вони...

Коли нашестя припинилось, я сів до столу й заглибився в документи, з якими мав піти у відповідні організації.

Хтось тихо зайшов. Не обзиваючись.

— Хто там?— запитав я, не повертаючи голови.

— Це я,— дещо чливіший жіночий голос.— Ось принесла.

Я оглянувся і побачив жінку з рулончиком рожевого паперу.

— Дайте спокій!— стримуючи роздратування,— сказав я.

— Моє діло таке,— відгукнулася жінка,— послали — йду, наказали — роблю.

Я сподівався, що це були останні відвідини. Аж ні. Через хвилину п'ять до мене зайшла уже знайома мені жінка з високою пишною зачіскою.

— Ну, як влаштувались?— шанобливо запитала.— Претензій нема? Скаржитись не будете?

— Сідайте!— запросив я відвідувачку, маючи намір дещо її розпитати.

— Дякую,— вмощуючись на стільці, посміхнулася

жінка.—О, та у вас, бачу, й стільців малувато. Зараз я розпоряджуся. Бо хтось до вас у гості прийде, а воно й сісти ніде.

— Дякую! Вистачить!—замахав руками, боячись, що мені так і не дадуть спокійно пожити в цьому розкішному номері.

— А скажіть, будь ласка,— пильно дивлячись мені в вічі, запитала жінка,— ким Вам доводиться Данило Терентійович?

— Який це — Данило Терентійович?— не зрозумів я запитання, але раптом згадав відоме ім'я в адміністративних колах і все збагнув.— А-а-а, ви маєте на увазі цього Данила Терентійовича?

— Так,— аж витягнула шию жінка.— Саме його.

— Уявіть собі, ніким він мені не доводиться,— сказав я.— Просто однофамілець.

— Жартуєте?— насторожилась жінка і підвелася.

— Ні. Цілком серйозно. Можу навіть забожитись,— мовив я, помічаючи, як на усміхнене мить тому обличчя жінки насуваються грозові хмари.

— Нічого мені жарту!— кинула жінка.— Ти бач!

На тому вона й пішла, грюкнувши дверима.

«Ну, тепер вони таки дадуть мені спокій,— подумав я.— Задовольнили свою пікавість».

Та за хвилину все закрутилося чорним вихором.

Першою влетіла уже знайома жінка, кинулася до ліжка і згребла щойно принесену подушку.

— Кому три, а кому нічого!— пробурмотіла сердито.

Не встиг я отямитись, як чорнява дівчина влетіла в передпокій, мовчки забрала пляшки з мінеральною водою і вимкнула холодильник.

За нею вже човгала капцями огрядна тітка. Ця вихопила рожевий рулончик паперу, допитливо звіряючи, чи він ще не початий.

— Газет он скільки, а їм спеціальний папір пода-

вай!— бубоніла, навіть не дивлячись на мене.— Тілігенція! Конфорту їм хочеться!

Та й це ще не був кінець. До мене прийшла дівчина, котра приймала в готель.

— Совість треба мати!— накинулась.— Йому, бачиш, тісно, а на мене всі напалися. Переходьте в той номер, куди я вас оформила! І то негайно!

— Але ж... — розвів я руками.— Мене сюди перевів сам директор. Я піду до нього! Я буду!..

— Нікуди ви не підете. Директора нема,— охолодила мене дівчина.— І взагалі в цей номер ми поселяємо тільки... Та яке вам діло до того, кого ми сюди поселяємо?! Іздять тут всякі самозванці!

Я зібрав свої речі і переніс в той тісний номер на три душі, вікно якого виходить у двір, захаранчений всіляким хламом.

«Нічого,— заспокоював сам себе, — перебути маю де. Не на вокзалі».

Але десь в душі відлунувало: і чому я справді не родич отого відомого Данила Терентійовича?

ПЕРЕЛИВАННЯ КРОВІ

Як це розцінить наукова медицина, не відаю. Розповім лише про те, що сам пережив. І що й досі відчуваю. А сталося таке.

Працював я в одній установі. Працював чесно. Був задоволений роботою і собою. Доки не прийшов до нас новий начальник. Точніше — начальниця. Бо жінка. Зовні — нічогенька. А характер! Крутий. Мене вона незлюбила з першого дня.

Зібрала нас для знайомства. Щось там каже. Усі слухають, шиї повитягувавши, а я візьми та й засмійся. Сам не знаю, чого їй що.

— Як прізвище?— обірвала свою промову Віра Сергіївна.

Я принишк. І навіть сховався за спину товариша, що сидів спереду.

— Як прізвище?!— повторила.— Я сюди поставлена не для того, щоб жартами займатися!

— Половець,— нехотя обізвався я.

— Встаньте! Хочу вас побачити і запам'ятати!— владний голос.

Дві сили в мені боролися. Одна за те, щоб не рухатися з місця. Друга — щоб встати. Остання перемогла.

— Чимось смішним поснідали?— кинула Віра Сергіївна. І зовсім тихо, ніби тільки для себе, додала:— Бувають же такі пустосміхи.

Нарада для мене пропала. Я вже нічого більше не чув і не бачив. Хоч і сидів тихо. З того дня всі, як змовились, почали величати мене пустосміхом. Ніби й жартома, а мені боляче. І взявся я за Вірою Сергіївною стежити. За її повадками. Щоб потім теж чимось допекти.

Скажу вам, помітив багато чого. У неї завжди зви-сає пучок волосся. Прямісінько на високе чоло і на очі. Віра Сергіївна завжди дмухає на нього. І в неї виходить

це досить вправно. Яюсь я й собі звів такий пучок. Дмухнув — нічого не виходить. Ще вона, помітив, все робить більше лівою рукою. Значить, лівша. Хоч пише правою.

Згодом я ще більше зацікавився повсдінкою своєї начальниці. І що б ви подумали? В театр — кожного тижня. На базар — в суботу й неділю. Ходить в бібліотеку. Раз на місяць робить гарну зачіску.

Це щоб ми, чоловіки, маючи таку відповідальну посаду, та ще в театр ходили, на базар, в бібліотеку, завивку робити? Упаси, доле. Коли ж тоді на риболовлю? Коли на стадіон? Коли по телевізору хокей подивитися? Коли, нарешті, в компанії посидіти? Ні, це тільки жінки на таке здатні.

Ще я розвідав, що Віра Сергіївна з дітьми любить бавитись. Чоловіка свого кохас. Ну, ну! Мене до дітей мотузком не прив'язеш. А про якусь там кохання до дружини годі й говорити. Скільки ж її можна кохати? Десять років відкохав і досить!

Доки я повадки Віри Сергіївни вивчав, вона мені теж покою не давала. Чуть запізнишся на роботу — зауваження. Вчасно звіту не здаси — наганяй. Хоч тікай з установи. Я вже збирався й кинути все, а тут нещастя звалилося: потрапив під машину. Як мене «швидка» забирала, що там в лікарні зі мною робили — того не пам'ятаю. Знаю тільки, що коли отямився, відчув себе зовсім іншою людиною. Мацаю себе — ніби я. А водночас — ніби в мене хтось чужий поселився. Хоч і знайомий.

Найперше, помітив я, що волосся з голови зсувається мені на лоба. Я на нього — дмух, дмух, а воно аж на очі звисає.

— Що ви все дмухаєте? — яюсь запитала мене сестра, подаючи термометра.

— Волосся здмухую,— кажу їй.— На лоба звисає і лоскоче.

— Перед операцією ми вас постригли,— засміялася сестра.— У вас ніякого волосся нема. Ще не відросло.

Це мене вразило, бо дмухати хотілося. І я дмухав, як тільки сестри не було поблизу.

А то принесли мені сніданок. Моя права рука лежала біля тумбочки. Але до хліба, а потім і до склянки з чаєм потяглася ліва.

— Ви що — лівша?— запитала мене няня.

— Ніколи ним не був,— відповів я.

— Чого ж ви праву руку ховаєте? Вона у вас бо-
лить?

— Не болить,— заперечив. І на доказ помахав правою.

Коли я вже зміцнів, до мене почали пускаги й товаришів по роботі. І ось приходить один. І, як то заведено, яблука викладає, апельсини. Мовчки. А мене аж пече цікавість.

— Що там в оперному йде?— питаю і жадібно чекаю на відповідь.

— Уяви собі, не знаю,— аж розгубився товариш.— А тобі це треба?

Мене така злість взяла. Живе чоловік на світі, молодий, здоровий, не в лікарні лежить, а що в оперному — не знає.

— Я тобі про футбольні новини розповім, — заспокоює товариш. — А хочеш, то й про шахи, про легку атлетику.

— На чортового батька мені оті ваші футбольні новини і шахи! — сердито кидаю. А сам теж не розумію: що зі мною діється?

Товариш присів на ліжко, погладив мою стрижену голову, у вічі пильно подивився.

— А по чому картопля на базарі?— ніби хто за язик мене потягнув.

— Не цікавився,— знизав плечима товариш.

— А цибуля?— вирвалося в мене.

— Теж не знаю,— товариш пересів з ліжка на табурет.

— А петрушка? А хрін? А сушені сливи?— мене почало підкидати.

— Тобі сьогодні температуру міряли? — з острахом запитав товариш.

— А що? — насторожився я.

— Та нічого, — під ніс собі мовив товариш. — Голова холодна. Але все може бути.

— Як я скучив за дружиною,— перевів я мову на інше.

— А вона в тебе сьогодні ще не була?

— Була.

— Давно?

— Десь годину тому.

— І вже скучив? — засміявся товариш. — Ну, ти жартівник. Значить, на поправку пішло.

— Чому — жартівник? Та я без дружини хвилини не можу. Тягне й тягне. Як і до дітей. Люблю їх — страх!

— Тепер уже все позаду,— мовив товариш.— А ти хоч пам'ятаєш, що з тобою було?

— Анічогісінько. Все кудись провалилось.

— Ти багато крові втратив,— пояснив товариш.— На роботі навіть оголосили, щоб охочі дали тобі свою. Ледве знайшли потрібну людину.

— Ніхто не хотів мені дати?— вжахнувся я.

— Хотіли. Та у всіх, виявилось, не той резус. Одна людина тобі підійшла.

— Хто?— поцікавився я.

— Віра Сергіївна. Це тепер її кров тече в твоїх жилах.

Я відчув, як у мені все закипіло, все перевернулося, і я втратив свідомість. Пролежав у лікарні ще тижнів зо два. А потім повністю видужав і приїхав додому. Тільки зовсім іншою людиною.

Я кохав свою дружину. Охоче возився з дітьми. В суботу й неділю мене тягнуло на базар. За місяць ми побували на всіх виставах. Не пропустили жодного концерту. Дружині все це сподобалось. Її тільки дивує, чому це я весь час дмухаю собі на лоба, чищу картоплю, прасую білизну, мішаю борщ, розколочую цукор в склянці і навіть обнімаю її лівою рукою?

Та й на роботі сталися різкі зміни. Віра Сергіївна ставиться до мене як до рідного брата. А товариші тільки плечима знизують. Бо я зненавидів футбол, закинув риболовлю, десятою дорогою обминаю чоловічу компанію.

Еге! — налякався я й сам.— Та мене просто підмінили. Тепер я з надією чекаю, коли в аварію потрапить Віра Сергіївна. Я з охотою віддам до краплини всю її кров. Нехай переливають. Адже тільки у нас з нею однаковий резус.

ОСТАННЯ ВОЛЯ

Нема гірше, як одинока старість. Хоч ти ще й ходиш, сам собі раду даєш, а оте самотнє життя — не радість.

Сидір Козуб — не одинокий. Нівроку, і діток рідних троє, і онуків має, і племінників. А доживає сам. Бо всі подалися до міст. Де веселіше, де асфальт під ногами, де й квартири з теплом і водою. Доки з бабою жили — нічого. Курочок тримали, картоплю садили, кабанчиків кололи. І роду тоді все літо повна хата і повен двір. Те з торбою, те з сумкою приїде, а те дітей на втіху бабі й діду привезе. А померла Марта — Сидір, як палець.

— Петю! — звернувся якимось до сина. Обережно так, ніжно. — Оце ж бачиш, я сам тепер. Важкувато мені. То чи не взяв би ти мене до себе?

— Ви таке скажете, тату, що мені аж соромно слухати, — відповів на те синок. — Тут така хата, такий простір, а ви в мою конуру проситесь. У нас же дві кімнати, тіснота. Там стінка, там сервант, там телевізор. Та ще столик журнальний, та ще... Якби хоч передня більша, то ще б, а так, куди я вас, на власну шию візьму?

«Таки правда, — розсудив Сидір, — на сина гріх розраховувати. Нехай уже хоч йому буде добре».

А то прихворів. Сів, дочці старшій написав. Натякнув, чи не взяла б до себе. Довго не було вісточки. А тоді лист. Розпечатав. Ближче до вікна сів.

«Ви, тату, — в тому листі, — не вередуйте. Вам на старості помандрувати закортіло, а ми самі ось збираємось на північ їхати. Кажуть, там заробітки добрячі. То вербуємось. Років на п'ять. Ми ж вас не потягнемо в тундру. Ви краще, щоб не скучати, заготуйте нам часнику та цибулі. А то й сала можна. Займетесь ділом — відпаде охота їхати».

«Ну, коли аж в тундру збираються, то, звісно, мені з ними не по дорозі, — в думках погодився старий Козуб. —

Доведеться проситися до найменшої. Ту ми найбільше любили, найбільше пестили. В обійми батька прийме».

Написав до найменшої. Усе виклав. Як на сповіді. Воно ж у селі чим не житуха? Але то доки здоров'я надійне. А притисне — шукай своїх. Одержав листа Сидір. Довго боявся навіть конверта розкрити. Та не втерпів. Розкрив.

«Чи ви мене перестали любити?— пише дочка. — Чи зі світу хочете звести? Мене тут свекруха поїдом їсть, а ще ви приїдете, то мені тоді хоч мотузок на шию чи з мосту та в воду».

«Еге,— взявся за голову Сидір Козуб,— та я ось так і богові душу віддам на самоті. Виходить, доки сальце та м'ясце постачали, доки грошників підкидали, то й потрібні були, а це вже...»

Козуб ще не знав, як саме вчинить, але відчував, що якийсь план, якийсь задум визріває в ньому. Так він ходив, сидів, спати лягав та все думав. І таки надумав. Не дуже вже й новий спосіб, але надійний. Пішов якимось на пошту, взяв три бланки та й ударив дітям телеграму однакового змісту. Навіть бадьору:

«Чую, недовго вже мені козакувати, то хочу останню волю вчинити, розпорядитися движимим і недвижимим. Приїжджайте. Ваш батько».

— Ой, таточку!— першим прилетів синок і кинувся в обійми.— Що ж це ви надумали? Та живіть на радість нам! Чи вже таки чуєте?..

— Та як тобі, сину, сказати?— запихтів люлькою Сидір, бо після тієї телеграми відчув себе якимось надійно.— Всього можна чекати. А ти як там поживаєш?— запитав у сина.

— Ніби й добре,— мовив синок,— тільки все грошей не вистачає. Ви ж там, як будете... Словом, врахуйте, що мені ще треба та й треба. Сестри он краще повлаштувались. Їм би вже й соромно щось просити.

Дня не минуло, як і донечки приїхали. Одна за одною.

— А ти ще хіба не в тундрі?— з подивом запитав Сидір у старшої.— Уже ж ніби мала бути там?

— Тату, передумали!— засокотіла дочка. — Уже ж як ви нам щось виділяєте, то навіщо й з місця зриватися? Сподіваюсь на вашу доброту й любов до мене,— зашепотіла на вухо.— Брат і менша можуть обійтися без вашої допомоги. А нам з чоловіком ще он скільки треба. Дайте я вас поцілую.— І поцілувала. Раз, другий, третій.

— А ти, дивлюсь,— почав старий, коли і найменша поріг переступила,— ніби цицю ссеш — рум'яна, пишна. Ще свекруха не зїла?

— Ви ще жартуєте, — пригорнулася до батька донечка,— а я, одержавши телеграму, боялася, що й живого вас не застану. На крилах летіла. Все кинула і на літак. Тепер така рада, що ви при здоров'ї. Потаріуса викликали? Чи всі разом туди підемо? Тату,— ще тісніше пригорнулася, — я ж у вас найменшенька. Мізинчик. Ви з мамою мене так любили.

«От і зібралися всі,— ходив і радісно думав Сидір Козуб.— Що то рідні діти. Не залишать батька в біді. Тільки сигнал дав, а вони вже й тут. Це б і Марта пораділа за дітей, та нема її, голубоньки моєї».

До столу сіли. Дружно так. Гарно. Сидір дітей пригощає. А діти дивляться на батька й дивуються: просто помолодів. Та воно й на краще. Коли здорова людина — менше клопотів при оформленні заповіту. Діти пожили в батька день і два. Уже й погостювали, і город увесь скопали, і в хаті порядок навели. А він мовчить. Ходить, посміхається, радіє. Сусідів до себе кличе, хвалиться. Можна б розїжджатися, так нічого не каже, до нотаріуса не веде. Що ж він надумав? А бацько вгадав ту тривогу. І відповів на неї.

— Оце, діти, думав я, думав та й передумав усе зр-

бити інакше,— мовив Сидір, коли якось знову до столу сіли.— Хату продам, щось там на книжці маю, але все одно на трьох поділити — мізерія виходить. А ось коли одному з вас все віддати — то вже щось. Ну «Жигулі», приміром. Га?

Діти й роти пороззявляли: так ось як може все обернутися. Кому ж це одному?

— Кому ж це одному?!— всі трєє запитали в батька, не зводячи з нього допитливих очей.

— А ось: хто з вас мене догодує, дотримає в себе до кінця, тому, значить, все й дістанеться,— висловив свою волю батько.

— То поїдемо до мене!— першим вигукнув син.

— У тебе ж тісно,— засміявся батько.

— Знайдемо місце,— впевнено мовив син.

— Краще до мене!— обняла батька старша донька.

— А як з вашими заробітками? Ви ж на північ збиралися?

— Сказала ж, дали відбій. Та для мене дорожчий батько чи тундра? Поїдемо до нас.

— Я тата забираю!— рішуче заявила наймолодша.— І не відкладаючи, а хоч сьогодні. Я наймолодша і найменше з батьком прожила. Поїдемо, тату?

— А свекруха?

— А свекрухи вже нема. Перебралася до своєї дочки.

— Значить, так,— підвівся батько, з любов'ю дивлячись на своїх дітей,— висловлюю свою останню волю...

З того часу Сидір Козуб поперемінно живе то в сина, то в старшої, то в молодшої дочок. І скрізь йому увага і ніде він довго не засиджується, бо за ним приїжджають, його забирають і, мало не з почестями, везуть до себе.

І з того часу до Сидора Козуба не чіпляються ніякі хвороби, ніби він заморожений від смерті.

КАРАНТИН

Тепер скрізь тільки й чуєш:

— Ой, людоньки, не доведи доле захворіти, ніхто тобі не допоможе, ніхто не одволає!

— Бо нинішні лікарі нічого не знають!

— А таблетки й порошки в аптеках такі, що зовсім не допомагають! Хоч пий їх, хоч не пий! Сама хімія!

— То як же його рятуватися?

— Тільки травами! Настоями різними!

— А ще до знахарів треба їхати! Ті, кажуть, всі недуги виліковують.

А я собі сміявся, те чуючи, не вірив. Бо, нівроку здоровий. Аж яюсь, роздягаючись, щоб під душем помитися, глип,— а в мене біля самісінького пупка пляма червона. З фіолетовим відтінком. І ніби мозоль. В жар мене кинуло. Потім — у холод. Звідки, що?

— Болить?— запитала дружина, торкнувшись пальцем тієї плями і того мозоля.

— Ніби не болить.

— Мені колір не подобається. Ота синюшність. Не падав?

— Ні.

— Може, де вдарився?

— Теж ні.

— У воду не лізь! Зодягнись!— наказала дружина з дрожем у голосі.

Вночі я не міг і очей склепити. Від нервового напруження.

— Не спиш?— допитувалась стривожена дружина.

— Не сплю,—признаюсь.— Доведеться завтра до лікаря.

— Ні в якому разі!— перелякано кидає дружина.— Ти знаєш, куди вони тебе запроторять?

— Куди?— питаю з жахом.

— В онкологічний. А там операція, хіміотерапія. А там... Ой, горенько моє!— схлипнула.

— Що ж робити?— сідаю на ліжку. Бо в животі похололо, в горлі пересохло.

— Завтра ж у Кульбаки поїдем. До Мотрони. То єдиний порятунок.

— А ти думаєш, що в мене?..— схлипнув я.

— Я нічого не думаю,— уже твердо сказала дружина,— але завтра ж поїдеш до Мотрони! Доки не пізно!

На завтра годин за п'ять дістався автобусом до Кульбаків.

— Де тут?..— тільки-но розтулив я рота, щоб запитати адресу, як мені й відповіли:

— Ви, напевно, до Мотрони? То це не в самих Кульбаках. Тут є хутір. Кілометрів зо три.

Хутір я знайшов. А питати, де Мотря-цілителька, уже й не довелося. Сам побачив. Ще до крайньої хати не дійшов, а там — людей! Машин! Ну, не збрехати, як на Сорочинському ярмарку. І до хати черга.

— За ким буду?— занитую, прилаштовуючись за животатим дядьком.

— За мною молода пара,— буркнув той, не оглядаючись.— Он туди, під грушу пішли.

— Який тут порядок?— з деяким ляком оглянувши різнобарвний натовп, питаю животатого.

— Всі в одну чергу.

— А що вона лікує?

— Все: радикуліт, діабет, сухоти, виразку, падучу, рак, глухоту, сліпоту, чоловічу слабкість...

У мене запаморочилось в голові. Черга, як ріка.

— Це ж скільки днів тут доведеться простояти?— сам собі кажу.

— За годину розсмокчеться,— заспокоює мене чоловік.— Я вже тут був. Пройдемо карантин, а там і ліки отримаєм.

— А що це — карантин?— жахаюсь.

— Скоро дізнаєтесь,— махнув рукою животатий і, видобувши з кишені піджака скибку хліба й шмат ковбаси, заходився уписувати, гучно чавкаючи.

Не стоїться мені на місці. Хвилювання мучить. В поліклініці п'ять-шість у черзі—і то вже незручність. А тут юрба: чоловіки, жінки, молоді люди. Хто з палицею, хто на милицях, хто з червоною пикою, що цеглини просить. За мною вже теж хвіст чималий. Хочеться душу відвести.

— Перший раз?— питаю симпатичну жіночку.

— Перший,— хитнула головою.

— Що ж вас пригнало?

— Чоловік п'є,— зітхнула.— Що заробить — прогуляє.

— То чого ж не він приїхав?

— Хіба його виженеш? Та, кажуть, Мотря й заочно виліковує.

— А в мене безсоння,— хвалиться широкоплечий чоловік.— Вдень, як дохла муха, а вночі не бере.

— Чим же це Мотрона лікує?— добиваюсь у співрозмовників.

— Ясне діло, травами. Відваром із трав.

— Усі хвороби відваром?— дивуюсь.

— Звичайно, всі. Тільки різні дає пропорції. Кому тут, на місці, кому додому відпускає.

— Що ж то за відвар такий?— розмірковую вголос.

— Ба-а-ль-зам,— протяжно цідить чоловік.— А бальзам — це суміш трав. Там і подорожник, і звіробій, і корінь валеріани, і лопухи, і ягода глоду, і м'ята, і материнка, і Петрові батіжки...

Доки ми говорили, на подвір'я вийшов рудоволосий парубок у чорному заяложеному халаті. Він вистроював групами людей, що вже побували в хаті, і щось їм пояснював.

Тим часом моя черга наближалася до порога. Хто переступав той поріг, раптом замовкав у чеканні чогось важливого й несподіваного. За хвилину і я, через голови людей, міг заглянути в хату.

Мотрона-зцілителька сиділа на саморобному дерев'яному кріслі, поставивши ноги на низенький ослінчик. Біля неї стояла тумбочка, на тумбочці лежало кілька товстих, досить потертих і пожовклих книжок. Зцілителька запнута у велику чорну хустку без квіточок. З-під хустки вибивалося ще буйне, хоч і пересипане сивиною волосся. Очі карі. Посаджені глибоко. На носі, рівному і довгому, окуляри. Але вони на самому кінчику. Тому в оглядинах пацієнта участі практично не беруть.

Кожний, хто підходить, кладе на тумбочку червінця. Але ті гроші тут же загібає худа, з кістлявими пальцями рука і кидає за тумбочку в якусь посудину чи сумку.

— Що у вас?— проширюючи поглядом, питає жінка у пацієнта, що наблишвся до неї.

— Шлунок болить.

— Після карантину одержите ліки,— кидає Мотря.

— Спасибі!

— Що у вас?

— Ломить у попереку. Куди й не зверталась, куди й не...

— Не треба розповідати! Після карантину одержите ліки!

— Що у вас?— звертання до нової людини.

— Заміж вийшла, рік прожили,— зашарілася молодичка, опустивши очі,— а дитинки нема.

— Після карантину одержите ліки!— пролунало.

— Що у вас?— уставилась на міцного чоловіка Мотря, кинувши за тумбочку цупку десятку.

— Якась шишка виросла — ось тут, під рукою. Я вам зараз покажу,— заходився знімати сорочку чоловік.

— Не треба!— владний жест худої руки.— Після карантину вам відпустять ліки.

— Але що в мене може бути?— не відходив пацієнт.

— Пухлина велика?

— З голубине яйце.

— Може бути злоякісна. Але приймете ліки — минеться. Щастя ваше, що до мене приїхали.

Мене пройняв дрож. Але відступати було пізно. Поклавши червінець, став, як укопаний.

— У вас?— просвердлила мене поглядом Мотрона.

— На животі щось,— замогильним голосом мовив я.

— Де саме?

— Біля пупка.

— Чирка? Бородавка?

— Пляма. І якийсь мозоль. Подивіться,— висмикнув я сорочку.

— Нема мені часу дивитися!— відрізала зцілителька.— Вас багато, а я одна. Після карантину прийдете по ліки!

У дворі, куди я вийшов через інші двері, людей юрмилося ще більше. В центрі, як полководець, стояв отой рудоволосий парубок у чорному заяложеному халаті.

— Всі, хто в карантині, до мене!— подав він команду.

— Розділитися на групи по десять чоловік!— нова команда.

Ми розділилися, лупаючи очима й не розуміючи, що буде далі.

— Інвалідам стати окремо!— владно гукнув рудоволосий.

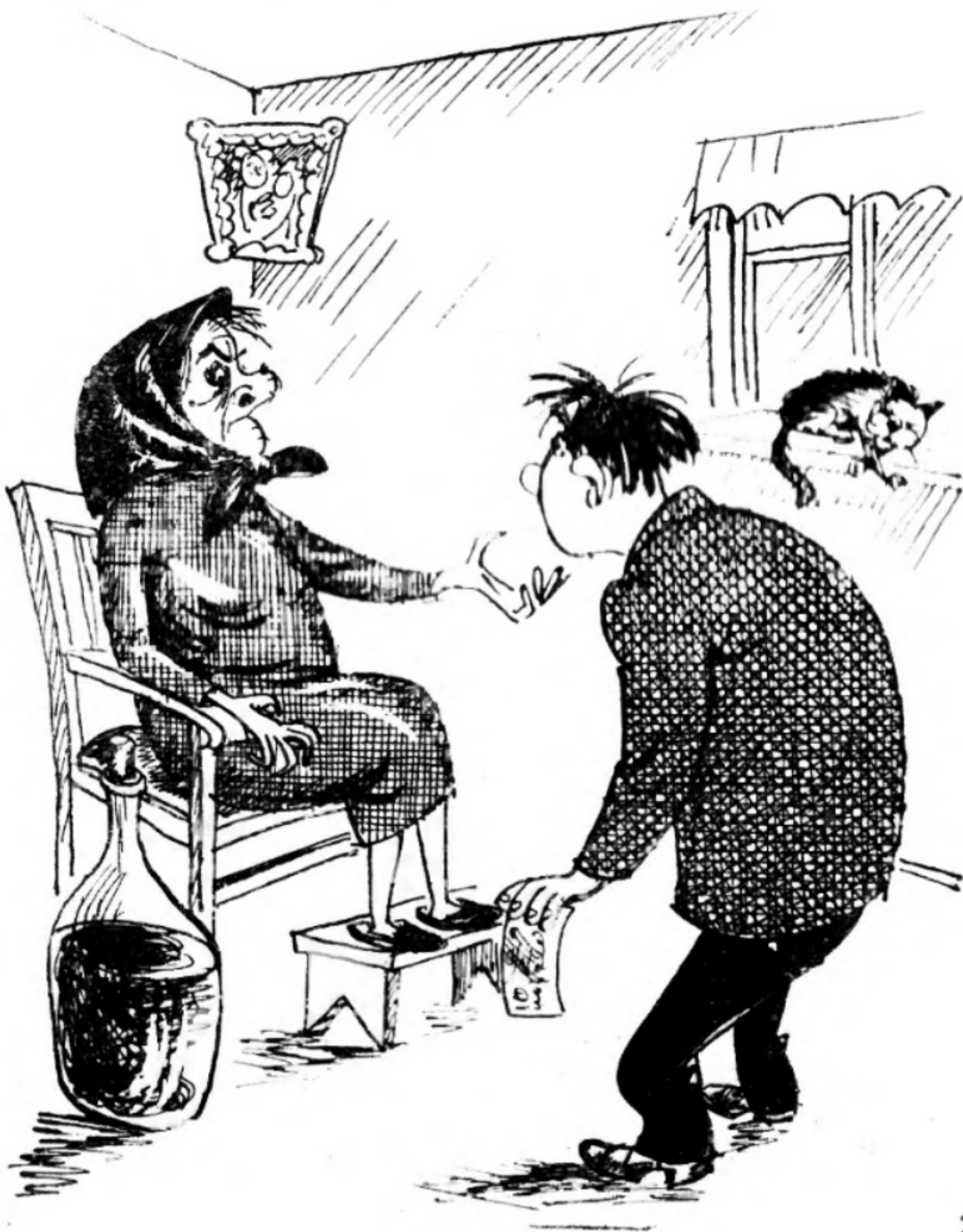
Коли всі вже розбилися на групи, він почав обхід.

— Ви йдете копати криницю! Лопати на місці! — наказав одним.

— Ви — місити глину!— підійшов до іншої групи.

— Ви — на ремонт огорожі!—ще одне розпорядження.

— Інваліди будуть лущити квасолю. Робота сидяча, легка, — уточнив розпорядитель.

— А ви,— він підійшов до нашої групи, де було найбільше чоловіків,— всі на болото! Копати торф.

— Але ж ми хворі,— зауважив я,— ви не маєте права...

— Це входить у лікувальні процедури,— відрубав рудоволосий.— Карантин у нас трудовий!

— А як ми не погодимось?— підтримав мене чоловік, за яким я займав чергу.

— Не одержите ліків!— категорична відповідь.

— Це тільки на сьогодні праця?— запитала молодичка, котра жалілася, що не може народити дитинки.

— Карантин на один день не буває! Працюємо тиждень!

— Де жити? Що їсти?— ще запитання з гурту.

— Харчі ваші. Ночуете в сараї. Один карбованець за ніч.

Я, з такими ж пацієнтами, як і сам, тяжко працював, копаючи торф для Мотрони-зцілительки. Ів, що міг купити, спав у сараї на соломі. Перед від'їздом отримав пляшчину темної рідини, від якої несло гірким полином і м'ятою. Спочатку лаяв себе, що так необачно впіймався на гачок хитрої знахарки. Але вдома, ставши під душ, мало не підплигнув від радощів. Бо ж побачив, що ні плями на животі, ні мозоля і сліду не стало.

— Ось тобі й знахарка!— гукнув я до дружини.— А попадись, було, до онкологів.

— Я ж тобі казала, казала,—раділа й дружина.— Добре, що нараяла. А підозра в мене була.

Та ще через кілька днів я знову виявив пляму на животі. Синювату, з мозолем. І ще виявив, що той синячок натирав мені гаплик, не дуже вдало пришитий на внутрішній стороні пояса в нових штанях.

Зі злості, що так дешево пошився в дурні, я відірвав той гапличок «з м'ясом» і викинув, щоб і не бачити його більше.

МУФЛОН

Той день у пам'яті Зіщуленого закарбувався на все життя. Тоді невеличкий колектив науковців-природників поздоровляв його з першою річницею перебування на посаді керівника групи. Зі скромності Андрій Савкович банкету не влаштовував, а вітання і подарунки приймав охоче. Не можна ж людей зобижати, коли вони до тебе зі щирим серцем.

Споміж усіх, хто вручав тоді квіти, тиснув руку, Зіщуленому найбільше припав до душі молодший науковий працівник Ілля Журбенко. Симпатичний, сором'язливий хлопець, який завжди пропадав у лабораторії, сторонився начальства, а публічних виступів взагалі боявся, як вогню.

Так ось цей Ілля Журбенко і керівника своєї групи вітати прийшов останнім. Та ще й червонім маковим цвітом, доки від дверей до столу дійшов, і поцілувати не посмів. Він лише промимрив привітання і, ніяковіючи, простягнув Андрію Савковичу плоский згорток, навхрест перев'язаний голубою стрічкою.

— Що це?— для підбадьорення молодшого колеги, ввічливо запитав Зіщулений та ще й пожартував:— Сподіваюсь, не бомба?

— Це, це... Муфлон,— ще більше розгубився Ілля Журбенко і, опустивши очі долу, вийшов з кабінету.

Слово «Муфлон» Андрієві Савковичу нічого не пояснювало, тому він поспішив розв'язати стрічку, розгорнути папір і видобути чеканну картинку, на якій була зображена гарненька голова тварини з витіювато закрученими рогами.

«І стукнуло ж йому таке,— подумав Андрій Савкович про Іллю Журбенка.— Аби гроші викинути! Краще б купив графинчик чи келих який. Що, значить, молоде:

хоч і грамотне, а дурне та й годі! Уявляю, як би я своєму начальству ось такого муфлона підсунув!»

Усі вазочки, глечики, бокали Зіщулений переправив додому, чим порадував свою Валерію Йосипівну. А ось подарунок Іллі Журбенка залишив у себе на роботі.

«Нехай не думають, що я жаднюга,— вирішив Андрій Савкович і навіть прилаштував муфлона на стіні.— Для наших та для сторонніх відвідувачів одразу впадатиме в око, що я природу шаную. А хто береже її — сам на шану заслуговує».

Оскільки муфлон висів за спиною, то Зіщулений милувався ним лише у ті скороплинні хвилини, коли заходив у кабінет й ще не вмощувався за стіл. Але й за такий коротенький відрізок часу Андрій Савкович встигав уловлювати, що у муфлона обличчя, тобто морда, була наділена майже людськими рисами. На ній проступав відбиток філософської задуми, сарказму і навіть ледь помітного скептизму.

— Здоров!— кожного разу звертався до муфлона Зіщулений, заходячи до кабінету.

— Бе-е!— ніби оживала мідна насмішкувата морда тварини.

— Думаєш?— сідаючи за стіл, кидав Зіщулений.— Ну, думай! Я теж цим займаюся! На те й науковець та ще й керівник групи!

Муфлон тільки загадково посміхався.

Все було б і добре. Символічна дружба між Андрієм Савковичем і муфлоном дедалі зростала. Тільки керівник групи з деякого часу став помічати, що хто б до нього й не зайшов, то при розмові все більше на муфлона поглядає. Особливо це видно було, коли приходила кандидат біологічних наук Серафима Зозуля.

«І чого б воно так?— дивувався Зіщулений.— Ніби уже не я тут керівник, а ось цей мідний муфлон».

Це породило ревності. І замість звичайного враніш-

нього привітання, Андрій Савкович кидав тепер муфлоніві колючу репліку:

— Чого витріщився на мене, як на нові ворота?!

Якось Зіщулений проходив до коридору і непароком почув розмову, яка його дуже вразила.

— Ви бачили, що в нього на стіні?— деренчав захриплий голос Лаштованого.— Невже він не догадується?

— Близькі родичі, хе-хе!— вторив йому басок Сапуна.— Наша Сімочка Зозуля давно те запримітила. Хе-хе!

Для Зіщуленого почуте було, як грім серед ясного неба. Він зайшов у кабінет і вже хотів було зірвати муфлона зі стіни, але не встиг. До нього прийшли гості. Солідні. З вищої наукової інстанції.

— О, та у вас он яка розкішна чеканка!— вітаючись, сказав один із прибулих.— Симпатична мордочка!

— Муфлон,— з притиском бовкнув Андрій Савкович.— Тільки й того, що мордочка.

— Даремно ви так байдуже про нього,— мовив інший гість.— Ви, пробачте, про муфлона багато чого знаєте?

— Нічого не знаю!— сердито випалив Зіщулений.— Зоологію вчив давно, а так в літературі про нього більше нічого не зустрічав.

— А треба б знати! Особливо нашому братові!— уже цілком серйозно зауважив старший із прибулих.— Ви ж науковець! Біолог!

Далі розмова набрала ділового характеру. Про роботу групи, яку ось уже рік очолює Зіщулений. Вона, та розмова, тривала ще кілька днів. Настрій у Андрія Савковича геть зіпсувався. Відповідав він плутано, нервував. Його дратувало те, що й працівники з вищої наукової інстанції, хоч і говорили з ним ввічливо, а все частіше глипали на муфлона. Ніби він був старший у цьому кабінеті.

Того дня, коли гості нарешті попрощалися, Зіщуле-

ний таки зірвав муфлона. Але не викинув, а приніс до-
дому.

— На ще одну цяцьку!— кинув жінці мідну пластину.

— Тю!— вигукнула Валерія Йосипівна.— На дідька мені здалася ця штука! На ній же ні хліба подати, ні пирога спекти!

— Це ж твір мистецтва!— дорікнув Зіщулений.— Не можна міряти усе по тому, чи воно для кухні годиться! До речі, ця бляха гроші коштує!

— І, як видно, немало!— реплікою відповіла дружина.

— Там, може, ще й ціна написана,— уже спокійніше мовив Андрій Савкович.— Я не дивився. Дарованому коневі у зуби не заглядають.

— Ага, є,— сказала Валерія Йосипівна, поглянувши на зворотний бік картини.

— Читай!

— Артикул...— прочитала дружина.— Так, так, ціна... Ого, нівроку! А я подумала... Так, назва картини...

— Назву я й без тебе знаю!— обірвав Андрій Савкович.— Муфлон.

— Нічого подібного,— заперечила дружина.— Тут зовсім інше написано. Так, назва картини: баран. О, ще й штампик є: перший сорт.

— Баран?— аж стрепенувся Зіщулений.

— Грамотна, ясно тобі прочитала!— розсердилася Валерія Йосипівна.

— А він же, скотина, вручаючи, сказав, що це муфлон!— зі злістю крикнув Андрій Савкович.

— А хто вручав?

— Ілля Журбенко. Такий собі, тихенький, сором'язливий.

— У тихому болоті чорти водяться,— підхопила дружина.— То він навмисне тобі підсунув цю рогату тварюку. З патяком.

— З яким?

— Господи, який ти наївний! Помізькуй, догадаєшся!

— Ну, я з нього теж барана зроблю, з цього Журбенка!— Нарешті зрозумівши натяк, розразився гнівом Андрій Савкович.— Зайди тільки до сусідів, попроси у них енциклопедію на «м», щоб я сам на тому триклятому муфлонові не посковзнувся! Я піду!.. Я знаю, куди піду!..

У вищу інстанцію зі скаргою на Журбенка Андрій Савкович так і не пішов. Бо його самого невдовзі перемістили з наукової на господарську роботу. А все, як зрозумів Зіщулений, через отого муфлона з філософською задумою і сарказмом на дурнуватій баранячій морді.

ПОБАЧЕННЯ

Бражник на побачення прийшов. Чисто поголений. У новому, святковому костюмі. З букетом квітів.

Вдома сказав, що збирається на зустріч з ветеранами. А сам... Сталося так, що три дні тому він з молодичкою познайомився. Вродливою, верткою, самотньою.

«Ну, ось і добре, що на кохання потягло,— задоволено подумав Бражник, поглянувши на годинника.— А то вже зовсім в діди затесався. А воно ж рапувато. Можна ще побрикатися. Всі ж бо визнають, що кохання — то великий стимул для організму. Ось тільки Туся прийде... Хоча б прийшла. А то ще на жарт все перекине».

Яким Антонович крадькома оглянувся довкола. Нічого підозрілого. Ось двоє молодих руки посплітали, по-притулялися одне до одного. Ех! Он старенька онучку за рученя водить. Он сидять ровесники, в шахи грають, не помічаючи нічого. Добре, що хоч нікого знайомого. А то б пояснював: куди й до кого з квітами?

«А власне, кому яке діло?— заспокоїв себе Бражник.— Така жіночка симпатична зустрілася. Правда, ще не знати, як вона себе поводитиме. Це ж їх перше побачення. Та чи їй прийде вона? Ото сорому буде, як пожартувала. Виманила мене з дому, щоб початував біля лави в сквері, а сама вдома потішається над старим».

Ховаючи квіти за спиною, Бражник крокував алеєю туди й назад, а сам все глипав довкола, щоб завчасно побачити Тусю.

«Як же її звати?— замислився.— Сказала «Туся». А як насправді? Настя—Настуся? Антоїна—Туся? Але допитаюсь потім, як залишимося на самоті. Не на один же день наше знайомство. І що їй в мені сподобалось? Красенем я ніколи не був. Моє матеріальне становище її зацікавило? Так вона ж його не знає. Але щось же вона в мені знайшла, коли сама, перекинувшись кількома сло-

вами, побачення призначила. У жінок чуття тонке. Їх не обдуриш».

До побачення залишалось якихось десять хвилин. У Бражника прискорено забилося серце. Навіть дихання почастишало.

«Бач, бач,— відмітив про себе Яким Антонович.— Ніби в молоді роки. Ще тільки не вистачає, щоб обличчя почервоніло, як в індика корали на шиї. Хай там хто що й не каже, а побачення — подія приємна. Але ж воно триватиме не десять хвилин і не годину, — спохопився Бражник.— Це ж Туся запропонує в ресторан зайти, а то й до себе запросить. А там уже ні годиною, ні двома не відбудешся. А додому тоді як добиратись? А раптом звідти, де вона живе, ні тролейбус, ні автобус не ходить? Що тоді? Таксі ловити? Пішки йти?»

Доки Бражник над цим розмірковував, велика стрілка на годинникові відмітила ще дві хвилини і, не зупиняючись, продовжувала рух по колу.

«Ой, чи не вскочив я в халепу?— з острахом подумав Яким Антонович.— А як не ввіймаю таксі, хіба я на своїх ногах доплентаюсь додому? А ще як зустрінуться оті молодики, що в темному провулку чи на пустирі точним часом цікавляться? Що ж я тоді вдома скажу, що мене ветерани роздягнули?»

Хвилинній стрілці залишалося подолати якихось дві чи три поділки. А душа Бражника поспішно покидала груди і переселялася в п'яти.

«Телепень я,— ляснув себе по лобі Яким Антонович.— А ще з великим життєвим досвідом. Та я ж взагалі не знаю, що надумала ця симпатична Туся. А як у неї не кохання в голові, а щось інше? А як вона мене кудись навмисно заманить та й віддасть в руки своїх дружків? Е, ні, хитрунко! Не на того напала. Шукай собі дурніших!»

Яким Антонович ще раз глянув на годинника і при-

скореними кроками подався зі скверу в бокову вуличку. Серце його калатало, як і колись, коли він вперше пригорнув до своїх грудей кохану дівчину.

Вдома, ще не роздягнувшись, Яким Антонович подав дружині букет і сказав урочисто-суворо:

— На ось, постав! Це мені вручили за цікаві спогади про бойові походи.

— Щось ти сьогодні так рано повернувся,— мовила дружина, вставляючи квіти в кришталеву вазу.

— Порядна людина завжди додому поспішає, а не тиняється будь-де,— сказав Бражник, вішаючи святковий піджак в шафу.

Переодягнувшись в старенький спортивний костюм, настромивши на ноги капці на повстяній підшві, Яким Антонович всівся у м'яке крісло перед телевізором і з радістю подумав:

«Як оце добре, що дав стрекача з місця побачення з отією загадковою Тусею. А то як би я добирався додому серед ночі? Б-р-р!»

ТОСТ ПО-ГУСАРСЬКИ

Той вечір у Гаврила Парфеновича запам'ятався надовго. Багато ми на ньому веселилися, співали, жартували. Та найбільше всім запов у душу тост, проголошений одним молодим чоловіком.

— Шановне товариство! Прошу уваги!— урочисто виголосив білявий, повновидий красень, з тонкими вусиками і ямочкою на бороді.

Стрункий, в елегантному темному костюмі, він хвацько звівся з стільця, ненароком блиснувши золотим зубом і золотими запонками в накрохмалених манжетах білосніжної сорочки.

Заскрипіли стільці, захитався стіл, забряжчав посуд. Ми встали. Хоч і не дружно. Найдовше підводився сам господар. Гаврило Парфенович. Бо його онуклий живіт, як на гріх, застряв під столом і ніяк не хотів висуватися на показ гостям.

Засовалися й жінки, але їх зупинив той же красень.

— Дами сидять!— зробив він заспокійливий порух лівою рукою.

— Хто це?— штовхнувши мене в бік, зашепотів на вухо сусід зліва.

— Не знаю,— відповів я теж пошепки і знизав плечима.— Напевно, якийсь родич Гаврила Парфеновича.

— Чого це він нас підняв?— незадоволено прошепотів і сусід справа.— Ніби єфрейтор солдата.

Я не знав, що відповісти. Тому змовчав.

— Шановне товариство!— обвівши всіх заворожуючим поглядом і поблискуючи золотим зубом, вів далі елегантний гість.— Я пропоную тост за жінок! А жінок вшанувати ми маємо, як і належить, по-гусарськи. Тобто стоячи.

— Це можна,— з полегшенням зітхнув Гаврило Пар-

фенович, відсунувши стілець і зручніше влаштовуючи свій живіт.— Поїхали!

— Для мене що сидячи, що стоячи,— знову штовхнув мене сусід зліва.

— Аби не тягнути,— почувши ту репліку, додав сусід справа.

— Е, ні,— застеріг ініціатор тосту,— необхідно слово сказати.

Нарешті всі стихли. Пришклькні жінки дивилися на молодого чоловіка.

— Дорогі наші подруги! — піднесено почав елегантний молодик.— Ви краща половина людського роду...

— Відкрив Америку,— ще раз штовхнув мене сусід зліва.

— Що він, як на Восьме березня,— чмихнув сусід справа.

—...і ми цим гордимось! Ми, ваші чоловіки,— по паузі продовжував молодик.— Ви наша окраса. Наша радість, наша надія...

— А де ж це ваша?— порушила тишу одна з жінок.— Чому це ви сам, а не в парі?

— Така ситуація,— на мить сніткнувся на слові, але набрав розгону промовець.— Дитинка мала. Її без догляду не залишиш. А жінка — це мати! Жінка — це вірна подруга! Скільки про жінок віршів написано!..

— Та він поет,— прошепотів мій сусід зліва.— Як з книжки чеше.

— ...скільки про жінок пісень складено!..

— Та він композитор,— додав мій сусід справа.— Не тост проголошує, а співає. Аж морозом обсипає.

— ...То ж за жінок! За кращу половину Людства!

Жінки дружно вдарили в долоні, заворушилися. загомоніли. А ми, чоловіки, також дружно, стоячи вшанували їх і ще дружніше попадали на стільці.

— Хто він, цей симпатичний хлопець?— запитав я у Гаврила Парфеновича, коли розходились додому.

— Аристократ!— кинув репліку сусід зліва, коли почув моє запитання.

— Гусар!— додав сусід справа.— Там, видно, дружину свою на руках носить. Не дає їй взятися ні за сковорідку, ні за каструлю.

— Це наш новий працівник з планового відділу,— вніс ясність Гаврило Парфенович.— Дуже інтелігентний. Тільки прізвище дещо дивне — Димовик. Євген Вікторович Димовик.

— Нехай собі й Димовик,— не міг вгамуватися мій сусід справа,— але ж, чортяка, по-гусарськи вміє. Всіх нас виструнчив перед жінками. Як солдатів перед генералом. Гусар, значить!

Десь, може за тиждень після пам'ятного вечора, зустрів я Димовика на вулиці. Поблизу базару.

— Євгене Вікторовичу, — зачепив я Димовика, — рад вас бачити. Не впізнаєте?

— Та як вам сказати?— уставився він на мене.— Десь, десь...

— У Гаврила Парфеновича,— допоміг я молодому чоловікові.— Ви ще ж тоді тост по-гусарськи... Просто всіх захопили ним. Особливо жінок.

— Так, так, саме у Гаврила Парфеновича,— зрадів Димовик.— До речі, познайомтесь, ось моя дружина.

Тільки тепер я звернув увагу, що з-за спини Євгена Вікторовича, елегантно одягненого, стрункого, усміхненого, з ямочкою на бороді, виглядала якась незграбна постать.

Я чуть ступив убік і побачив низеньку жінку, з розчервонілим й спітнілим обличчям. В обох руках у неї були до краю напаковані сумки, а на шиї вінок золотистої дорідної цибулі.

— Клава,— зробила вона жест, схожий на поклон,

але цибуля зашелестіла, і жінка швиденько піднесла голову, видно, боячись, щоб вінок не впав на тротуар.

— Дуже приємно,— вклонився і я, не знаючи, що ще додати до сказаного.

— Ну, ми пішли,— махнув тендітною рукою Димовик і, посміхнувшись, показав мені блискучий золотий зуб.

— До побачення,— обережно кивнула мені Клава і поплелася слідом за елегантним чоловіком, несучи в руках дві сумки, а на шиї вінок дорідної цибулі.

Я пішов своєю дорогою. А з голови все не виходив отой тост по-гусарськи.

ТЕРЕШКІВ ЗАПОВІТ

Вперше Терешко Зноба захворів у сорок років. Ні з сього, ні з того. Отак собі ходив, працював, на великі свята чарку пив і — нічого. Навіть не підозрював, у яких саме місцях в людини хвороби поселяються.

А тут зовсім раптово, як закрутить, як запече у попереку — світ не милий. Хоч на стіну лізь. Так сили й покидають. Викликали «швидку».

— Лікарю, це серйозна хвороба? — запитав Терешко, долаючи дрож у тілі.

— Хвороби всі серйозні,— оглядаючи поперек Зноби, мовив той.— З ними краще не жартувати.

— То я можу й померти?— перелякався Терешко.

— Ну, навіщо ж так песимістично? — відклавши рецепти, поглянув на блідого пацієнта лікар. — Миється. Ви ще такий молодий.

— Гарантуєте?— Зноба схопив лікаря за руку.

— Чоловіче,— зітхнув лікар,— якби ми могли гарантувати, то люди не почули б жодного звуку траурної музики. Але ви лікуйтесь, видужуйте і будьте козаком.

Від тих лікарєвих слів Терешкові втіхи було мало. Тому, залишившись на самоті, він, як порядний сім'янин, затиснувши від болю зуби, написав заповіт:

«Будучи при повній свідомості, але зважаючи на можливість раптової смерті, я, Терентій Дем'янович Зноба, волю, аби майно і мої заощадження були розподілені так:

1. Дерев'яна хата, хлівець і вся живність, що є в дворі,— моїй дружині, Олені Кузьмівні Знобі.

2. Сума грошей, за відрахуванням витрат на мої похорони,— рідній доньці Тані — Тетяні Терешківні Знобі.

3. Всім, хто буде займатися спадщиною, цей заповіт вважати офіційним документом».

Оскільки заповідати було більше нічого, Зноба власноручно розписався і поставив дату.

«Тю, а про матір і забув,— спохватився Терешко.— Хоч правда, її й без мого заповіту з хати ніхто не посміє вигнати. Та й їсти дадуть. То якимось віку доживе. Не переписувати ж мені заповіту ще раз».

Та минув рік. Минув другий. Терешко ходив здоровий і веселий. Про смерть і не згадував більше. І розжився, нівроку. І закохався ще раз.

Якимось він згадав про свій заповіт. Розшукав його, прочитав його і аж розгубився.

«Бач, яких дурниць понависував я тоді з переляку. Негайно порвати. З таким документом потрібна обережність і пильність,— подумав Зноба.— Це ж ніби сам собі вирок підписав».

І порвав. На дрібні клаптики. Ще й спалив. Щоб і сліду не лишилось. Добре, що Олені тоді не показав.

Але трапилось, що Терешко знову зліг. Щось йому в грудях пекло. Дихати не давало. Крок швидше ступить— потім обливається. Мусить сідати і тяжко відсапуватися. Викликали «швидку».

— Лікарю, це хвороба серйозна?— запитав слабим голосом Зноба.

— Хвороби всі серйозні,— прослухуючи груди пацієнта, відповів все той же лікар, що й колись його оглядав.— З ними краще не жартувати.

— То я можу й померти?— вжахнувся Терешко.

— Ну, навіщо ж себе настроювати на такий сумний лад?— заспокійливо сказав лікар.— Ви ще не такий старий, щоб про погане думати. Ось видужаєте та й...

— Ви гарантуєте?— ухопився за ті слова Зноба.

— Чоловіче добрий,— беручись виписувати потрібні рецепти, мовив лікар, — якби ми могли гарантувати, то люди не почули б жодного звуку траурної музики. Бажаю вам видужання і доброго здоров'я.

«Еге, щось ти мене мало втішив,— подумав про лікаря Терешко, коли той пішов з хати. — Тут треба діяти. І негайно».

І Зноба, як порядний сім'янин, взявся писати заповіт:

«Будучи при повній свідомості, але зважаючи на можливість раптової смерті, я, Терентій Дем'янович Зноба, волю, аби майно і мої заощадження були розподілені так:

1. Цегляний будинок з чотирьох кімнат, літня кухня, сарай з льохом, вся живність, що є в дворі,— моїй другій дружині, Світлані Єгорівні Осоченко.

2. Мотоцикл «Ява», дві тисячі грішми і всі мої костюми — синові від першого шлюбу моєї другої дружини, Віктору Михайловичу Зарічанському.

3. Гроші, також в сумі дві тисячі карбованців, — доньці від третього шлюбу моєї другої дружини, Лесі Федорівні Гапличук.

4. На решту грошей організувати мої похорони і поставити на могилі пам'ятник з граніту й мармуру. З моєю фігурою. До пояса».

«Ніби все,— зітхнув Зноба.— Правда, нічого не даю Олені, першій дружині, й доньці Тані. Але ж їм дісталася дерев'яна хата. Благенька, та ще постоїть».

Знову минуло кілька років. Терешко давно видужав і про хворобу забув. Якось тільки згадав про заповіт, написаний колись під гарячу руку. Згадав і тут-таки порвав його на дрібні клаптики. Та й їх спалив і попіл розвіяв. Навіщо той заповіт людині при повному здоров'ї? Це ж ніби добровільно хомут собі на шию надіти і ходити в ньому, не скидаючи.

Та захворів Терешко і втретє. І поклали його в лікарню.

— Це серйозна хвороба?— розплющивши очі, ніби нехотя, поцікавився Зноба, коли над ним нахилився лікар. Ще зовсім молодий.

— Хвороби всі серйозні,— долинуло до слуху.— З ними краще не жартувати.

— То я можу й той?..—з натяком запитав Терешко, дивуючись, що всі лікарі відповідають завченими фразами. Ніби з книжки читають.

— Ну, навіщо ж так песимістично?—таки заученою фразою, відповів молодий лікар.— Ваш організм ще побореться. Постоїть за себе.

— Ви гарантуєте?—Зноба помацав ліжко, шукаючи руку лікаря.

— Чоловіче,— цитував той,— якби ми могли гарантувати, то люди не почули б жодного звуку траурної музики. Але ви мужайтесь!..

Того дня, коли Знобі дещо полегшало, він попросив аркуш паперу й ручку. Підкуливши коліна й підклавши під папір книжку, випрошену в сусіда по палаті, Терешко написав заповіт:

«Будучи ще при повній свідомості, але зважаючи на можливість раптової смерті, я, Терентій Дем'янович Зноба, волю, аби майно і мої заощадження були розподілені так:

1. Цегляний будинок з чотирьох кімнат і веранди, літня кухня, сарай з льохом, гараж, автомобіль «Лада», вся живність, що є в дворі, меблі, кришталь і все інше—моїй третій дружині, Вірі Герасимівні Цяцько.

2. Всі гроші, за вирахуванням суми на мої похорони і на пам'ятник (з граніту й мармуру. Голова й груди), також моїй третій дружині Вірі Герасимівні Цяцько».

Розбірливо розписавшись і поставивши дату, Терешко сховав заповіт під подушку і з полегшенням зітхнув. Ніби гору з плечей скинув.

Цього разу Терешко не видужав. Тому не порвав він і заповіту. Ховали його Олена Кузьмівна, перша дружина, з донькою Танею. Скромно. Тихо. Без жодного звуку

траурної музики. На кладовищі чимало пам'ятників з граніту й мармуру «з фігурами до пояса». Але ні на одному так і не видно напису: «Терентій Дем'янович Зноба».

АКТУАЛЬНИЙ ЗАКЛИК

Я ще тільки з вагона на перон ступив, як відчув, що приїхав у миле й привітне місто. Відчув це інтуїтивно. Але, як потім виявилось, та інтуїція не підвела. Підхопивши чемоданчик, я рушив до невеликого, пофарбованого у теплий жовтий колір, вокзалу. Рушив і тут же спіткнувся так, що капелюх мало не злетів з голови. Поправляючи капелюх, я задер голову і побачив яскраво написаний плакат, що заклично гукав з фасаду чималого приміщення: «Зробимо наше місто зразковим!»

«Приємно, приємно,— подумав я, відчуваючи приплив тепла до грудей.— Ось де люди про культуру дбають. Ось де люблять своє місто. Таке, на жаль, ще не скрізь побачиш і почувеш».

І ще подумав, що тому лозунгові і висіти саме біля вокзалу, де найбільше приїжджих буває. Той приємний заклик ніби затулив собою глибоку вибоїну на асфальті, куди випадково потрапила моя нога.

У першого ж зустрічного я запитав, де у їхньому місті готель. Виявилось, що до готелю далеченько. Що їхати туди автобусом № 3. На привокзальній площі, звідки курсує автобус, стояли, як і скрізь, кіоск «Союздруку», павільйон «Пиво-води» та ще кілька яток, де продаються різні дрібниці. Певно, було ще рано, бо всі «точки», окрім павільйону «Пиво-води», були ще зачинені.

Хвилин за п'ять-шість прийшов автобус № 1. Потім, хвилин за десять, підкотив автобус № 2. Мого ж не було. Я оглядав площу, дивився на заляпані багнюкою стіни придорожніх будинків і раптом на одному з них побачив уже знайомий заклик: «Зробимо наше місто зразковим!»

І вдруге відчув теплоту в грудях, бо завжди цінував і ціную в людях отой патріотизм, що проявляється не лише на полі брані, а у всіх наших буденних турботах

і про виробничий план, і про добробут, і про звичайнісінький побут.

Якби оті мої захоплюючі роздуми та перервала поява автобуса № 3, то я б і не помітив, що десь за квартал, на високому будинку світився неоном ще один заклик того ж змісту.

«Може, воно так і потрібно, — сам собі доводив я, — бо те, що маєш робити, треба завжди пам'ятати і ніколи не забувати».

Простояв я ще хвилин з двадцять, але потрібного мені автобуса не було.

— Даремно ви чекаєте, — пояснила мені жінка, що прямувала до вокзалу з двома чималими клуцками. — Я ось до електрички мало не запізнилась. Чекала, чекала автобуса в центрі, а його нема.

— І не буде, — почувши розмову, сказав чоловік, що проходив мимо. — Цей автобус тільки рахується, що на лінії, а ходить, як йому заманеться. Часом приїде раз на годину, часом ще рідше.

— То це ж не порядок! — кинув я. — На них що, управи нема?

— Виходить, що нема, — розвів руками чоловік: — Уже й скаржились, і в газету писали, а толку з того мало... Ви сідайте на двійку, — порадив мені, — доїдете до молокозаводу, а там пересядете на четвірку. Це в обхід, далекувато, але якось доберетесь.

Я послухав і таки до готелю дістався. Віконце до адміністратора було зачинене і завішане бордовою занавіскою. Обережно постукав. Занавіска піднялася, і на мене уставилось кругле, як млинець, зле обличчя.

— Чого стукаєш?

— Мені поселитися. Я щойно з поїзда.

— Місце нема! — Занавіска впала.

«Що ж робити? — майнула думка. — Без житла ні як не можна».

Я постукав ще раз. Занавіска піднялася.

— Пробачте, а можна сподіватися?— запитав я улесливо, бо знаю: часом це допомагає.— Бачу, ви така симпатична і добра жінка.

— Сподіватися завжди можна,— гиркнула «симпатична і добра жінка».— А яка я, найкраще знає мій чоловік. Ги-ги!

Занавіска впала знову. Я розгубився. Але згадав, що в цьому місті живе мій давній товариш. Не дуже зручно, але потурбую. Беру чемоданчик, оглядаюсь на віконечко адміністратора і трохи вище натрапляю поглядом на вправлений у золотисту раму заклик: «Зробимо наше місто зразковим!»

Виймаю записник, перелистую сторінки і знаходжу телефони товариша. Домашній і службовий. Через вулицю аж три будки з автоматами. Це добре. З надією відчиняю двері, просовую чемоданчик, знімаю трубку. Монета одразу ж провалюється. Палець на диск, а він... не крутиться. Зовсім. Натискаю на кнопочку, щоб монету забрати,— глухо. Стукаю по автоматі — тільки сумно гуде. Тьху! Переходжу в сусідню будочку. А тут трубки біля апарата нема. Тільки обривок шнура. Заходжу в третю. Автомат монету не ковтнув. Диск крутиться. Гудків нема. Ще одна спроба. Ще одна. Одне й те ж.

Забираю чемоданчик. Виходжу з будки. Бачу старовинну пожежну каланчу. З залізним флюгером на шпилі даху. Споруда вражає своєю екзотичністю. А на фасаді уже знайомий заклик: «Зробимо наше місто зразковим!» Цього разу той заклик викликав у мене не тепло в грудях, а звичайнісінький людський апетит, бо ж досі не снідав. І я подався до їдальні з досить привітною синьою вівіскою. Переступив поріг. Ба! Та це не їдальня! Це швидше скромний ресторан. На стіні мозаїчне пано. Тут і хлопці з сопілками, що приблизно нагадують не то гуцулів, не то грузинів, і дівчата з такими персами,

ніби вони кавуни несуть, і якісь пташки літають, що їх ні в природі, ні в зоопарку не побачиш. Але красиво, кольору багато. Особливо рожевого і голубого. На вікнах, від самісінької стелі аж до підлоги, тюль. Столики хоч і на алюмінієвих трубках, а нічогенькі. І подекуди серветки паперові в пластмасових зелених бокалах.

— Біфштекс або гуляш!— підсунувши щербатий піднос, попросив я.

— Уже нема.

— А були?

— Не було.

— Навіщо тоді в меню пишете?

— Меню складається не на один день.

Логічно. Тому я міняю свої наміри.

— Яечню з ковбасою.

— Яйця тільки варені.

— Навіщо ж так?

— Довше лежать,— з іронією видає офіціантка.

— Тоді дайте, дайте мені...

— Не вигадуйте,— перебиває дівчина.— Є котлети і рожки. І ще он оселедець з буряком.

«Рожки» — це вироби з муки. Мені такого не можна.

— Тоді, хоч щось дієтичне,— шукаю виходу.

— На дієті будете, як в лікарню потрапите,— жартує дівчина без найменшої рисочки усміху на обличчі.—

А тут їжте, що є.

Беру. А що поробиш? Не вдома ж. Дістаю виделку. Вона чорна, шорстка, з коротенькими зубцями.

— А у вас кращих виделок нема?

— І не повинно бути.

— Це чому ж?

— Крадуть.

— Гм. Аргументи переконливі.

Одну котлету подужав. Беруся до чаю. Холодний. Цукор лежить на дні.

— Ложечку можна?

— Нема.

— А чим же цукор розколочувати?

— Держаком виделки!— категорична рекомендація.

Сьорбнув чаю. Встаю. Роблю крок до виходу.

— Зберіть посуд і поставте он та той стіл! У нас лакеїв нема!— чую розпорядження.

Несу той посуд і раптом бачу на стіні заклик: «Зробимо наше місто зразковим!»

До товариша не додзвонився. А ночувати ж десь треба. Прямою до установи, якій готель підпорядкований. Тут-то я вже доб'юся, чого хочу. Біля входу, над дверима: «Зробимо наше місто...» Сріблом. На склі. В рамці, як і вівіска самої установи.

— Мені до начальника.

— Ви знаєте, який сьогодні день?

— Понеділок,— кажу. — А ви хіба не знаєте?

— Тому вас і питаю, що знаю,— різко відповідає молода жінка. Красива і модно зодягнена.— Начальник приймає тільки у вівторок і четвер. З п'ятнадцятої до сімнадцятої.

— А якщо в мене невідкладна справа?

— Порядок для всіх один.

— Я приїжджий. Мені нема де жити,— не здаюсь.

— Стара пісня,— байдуже мовить жінка.

Мене це вивело з рівноваги. Пригадую, що в мене посвідчення, яке має вплив на деяких твердих людей.

— А ви знаєте, звідки я і з якої установи?— твердо, з достоїнством запитав я.

— Ні. А що?— почервоніла жінка.

— А те!— уже різко сказав я.— Що потрібно говорити правду і розмовляти з людьми культурно! Начальник у себе?

— У себе,— мовила жінка, ніяковіючи.— Я йому доповім. Та ні, ви заходьте, будь ласка!

За кілька хвилин ми з начальником йшли до готелю. Він все поривався піднести мій чемоданчик. У готелі нас зустріла уже знайома мені жінка. Тільки обличчя їй ніби хто поміняв на інше. З буденного на святкове. Воно все світилося, сяяло, посміхалося.

Я зайняв номер, що, здається, пустував уже багато днів. Влаштуваючись на місці, я виглянув у вікно і на далекому будинку побачив великого розміру заклик: «Зробимо наше місто зразковим!» Як цей заклик втілюється в життя, я ще не повністю переконався, бо щойно приїхав до міста. Але попереду в мене добрий тиждень. А заклик і справді гарний. І, як видно, дуже потрібний.

О Р І Є Н Т И Р

Доповідь робив Стовпченко. Питання важливі: дисципліна, якість продукції, виконання плану.

— Я не збираюся нічого приховувати і нікого обходити мовчанкою,— кинув він у зал.— Інакше для чого тоді й збори проводити. Кого слід похвалити — похвалимо, хто заслужив огуди — нехай не ображається. Правду-матінку — тільки у вічі!

Стовпченко зробив паузу, обвів поглядом зал і зупинив той погляд на тому місці, де сидів Лемешко. Всі голови, ніби заворожені, теж повернулися в бік Лемешка. Повернулися й застигли. В чеканні, що доповідач почне критикувати майстра.

— Я б ніколи не подумав, що цей Лемешко у чомусь винен,— прошепотів Стус на вухо Дубині.— Та по ньому можна годинник звіряти: на роботу приходить хвилина в хвилину.

— Керівництву видніше,— прошепотів у відповідь Дубина.— Ти ж бачиш, Стовпченко ні на тебе не глянув, ні на мене. А втупився прямісінько в лоб Лемешкові.

— Дивно, дивно,— стелув плечима Стус.— Лемешко просто не здатний на якесь порушення.

— Я поки що не називаю прізвиськ тих, кого це стосується.— продовжував Стовпченко,— але кожен свою провину знає.— Він відірвав погляд від Лемешка, ковзнув по залу і припав до панерів, що лежали перед ним на трибуні.

— Бач, то він на Лемешка глянув випадково,— зашепотів до товариша Стус.

— А може, й не випадково,— все ще сумнівався Дубина.— Послухаємо, що буде далі.

— Прогульників ми хоч бачимо,— знову виголосив Стовпченко.— Коли когось своєчасно нема на робочому місці, то це видно всім. Тут, як говориться, шила в міш-

ку не сховаєш. А ось з несунами складніше. Через кількох нечесних не будем же кожному під полу заглядати. А нечесні тим і користуються.

Доповідач пробіг поглядом по рядах, ніби шукаючи отих «нечесних на руку». Пробіг, але зупинився знову на тому місці, де сидів Лемешко. В залі шелест. Скрип стільців. Голови повернулися до Лемешка. А той засовався на місці, почервонів, дістав хустинку, витер чоло і нагнув голову.

— А я що казав?— Дубина штовхнув Стуса.— Що казав? Ти не дивись, що він такий тихий, скромний, навіть боязливий. Зовнішність ще нічого тобі не відкриває. У тихому болоті чорти водяться.

— Невже він щось виносить з цеху?— нахилившись до Дубини, мовив Стус.

— А що ж, по-твоєму, Стовпченко безпідставно звинуватить? Так і знай: у доповіді в нього прізвище Лемешка фігурує. І заслужено. Ти у нього вдома коли не будь бував?

— Не бував,— мовив Стус.

— А я бував,— загадково прошепотів Дубина.

— Ну й що?— зацікавився Стус.

— А те — що все блищить і сяє. І підлога, і меблі, і сервант, і в серванті.

— Так він же добре заробляє,— все ще не вірив Стус.

— Всі ми добре заробляємо,— доводив Дубина.— А в тебе сяє? А в мене сяє?

— Але ж він в компанії не ходить, економить, скромно одягається.

— Злодії завжди скромно одягаються,— розпалився Дубина.— Сам у ватянці ходить, а вдома золото збиває до купи. І Лемешко, запевняю тебе, один з таких хигреньких.

Стовпченко перегорнув сторінку доповіді. Голови при-

сутніх відірвалися від Лемешка. Але не всі. Дехто чекав, що ось-ось назовуть і прізвище винуватця.

— Я сподіваюся, що ті, хто почуває за собою провину, виступлять і розкаються перед усім колективом. Не чекаючи виклику,— з таким закликком звернувся до зборів Стовпченко і, переплигуючи зором з ряду на ряд, застиг на місці, де сидів Лемешко.— Я сподіваюся й чекаю. Так буде краще.

Лемешко не тільки почервонів ще густіше, а краплинами поту покрився. Він щось сказав сусідові справа, але той відвернув голову і заходився шарити по кишенях. Сусід зліва — відкинувся на спинку так, що ніби опинився в задньому ряду.

— Ну, зараз цей Лемешко розколеться,— злорадно прошепотів Дубина, нагнувшись до Стуса.— Ти ж бачиш, що Стовпченко фактично звертається до нього? І недвозначно.

— Та вже не тільки я, всі це бачать,— розчаровано мовив Стус, бо все ще не міг повірити, щоб Лемешка можна вважати «несуном».— А ніби порядна людина,— висловив він свій сумнів Дубині.

— Отож і воно — «ніби»,— захопився за те слово Дубина.— Ніби й порядна людина, а насправді — злодій. Я собі уявляю, як він себе почуває цієї миті. Хе-хе!

— Чекай,— спохопився Стус.— Та ж його портрет серед передовиків. Днів три тому помістили в другому ряду. Я сам бачив.

— Нічого,— засовався Дубина.— Він загромить і його портрет слідом за ним. Хе-хе!

— Але чим це скінчиться на зборах?— дивувався Стус.— Він же на нього тільки поглядає, а прізвища не називає.

— А ти чув, що сказав Стовпченко?— сіпнув Стуса за рукав Дубина.— «Я сподіваюся, що ті, хто почуває за

собою провину, виступлять і розкаються перед усім колективом».

— Тоді я Лемешкові не завидую,— зі співчуттям зітхнув Стус.

— Я теж,— задоволено потер долоні Дубина.— Але Стівпченко свого не попустить. Він змусить виступити.

— Президія чекає,— ніби на підтвердження думки Дубини, звернувся до присутніх Стівпченко і стрельнув очима на Лемешка.

Зал застиг у чеканні. Погляди багатьох були спрямовані туди, куди дивився Стівпченко.

— Нехай Лемешко й скаже!— розриваючи тишу, кинув Дубина.— Нам же всім ясно, до кого, як-то мовиться, чарка п'ється. Нехай чесно в усьому зізнається, а ми послухаємо і висновки зробимо!

— А при чому тут Лемешко? — запитав Стівпченко, перекинувши свій допитливий погляд на Дубину. — Власне, ми від вас чекаємо слова. Так, так. Саме від вас! Бо й запізнюєтесь, і перекури часто робите, і брак допускаєте, і...

— Та ми... Та я...— розгубився Дубина.— Будемо старатися. Тільки ж ви так пильно дивилися на Лемешка... Виходить, що й він?..

— А-а, ви ось про що,— засміявся Стівпченко.— На Лемешка я дивився просто так. Для орієнтиру. Я коли й не виступаю — знаходжу собі точку, на якій зупиняю погляд. Не точку, а обличчя гарної людини. Це мені допомагає зосереджувати думку. А вам ось що в голову влізло! Це справді, дещо смішно. Але давайте говорити серйозно! І почнемо з вас!

ДУРИМАР

Віталій Трохимович Циба, кандидат філософських наук, прийшов додому в такому збудженому стані, що й Ольга Максимівна, його дружина, перелякалася.

— Що з тобою, чоловіче?— запитала вона побачивши, як того аж пропасниця б'є.

— Ну ось, і ми з тобою дожилися!— гаркнув Циба, здерши з голови капелюха і пошпуривши його аж на шафу.— Знаєш, хто я вже такий?— вирячився він на дружину.

— А хто?— застигла Ольга Максимівна перед розчервонілим чоловіком.

— Дуримар я!— відрізав Циба.

— Хто-хто?— уставилась на Віталія Трохимовича дружина, вперше почувши таке чудернацьке слово.

— Ду-ри-мар!— по складах процідив Циба, нервово крокуючи по кімнаті.

— Хто ж це тебе так?— не знаючи з якого боку підійти до чоловіка, добивалася Ольга Максимівна.— Звідки така напасть? В інституті щось?

— Онучка рідна так мене охрестила,— злісно зиркнувши на дружину, дорікнув Віталій Трохимович.— Твоя улюблениця. Зайшов оце до них по дорозі, шоколадку заніс, а вона на мене: «Ти, дідусю, дуримар!» Уявляєш? Мене ніби хто окропом ошпарив. Та я доньці на придане таку суму! Та я їм меблі за свої кровні! Та я тій же онучці пообіцяв велосипед! А воно мені у відплату: «Дуримар». І де таких слів набираються?!

— Прошу тебе, заспокойся! Не нервуй!— благала Ольга Максимівна.— Ти ж інтелігентна людина. Філософ. То мусиш знати, що діти тепер з вулиці таке приносять, таке, що нам і не збагнути.

— Та ми ж їх виховуємо! Віддаємо всі свої сили!

Свій розум!— розмахував руками Циба.— А наслідки? Де наслідки, я тебе питаю?

Ледве вгамувався Віталій Трохимович. Мовчки повечеряли. Ольга Максимівна, за звичкою, телевізор ввімкнула. Але Циба так врізав по ньому кулаком, що дикторші перекривило рот, і вона вдавилася на півслові.

Перед тим, як лягати в постіль, Віталій Трохимович дістав з полиці тлумачний словник, пробіг майже всі слова на «д», але «Дуримара» там не знайшов. Це його ще більше вивело з рівноваги.

«Що ж ці наші енциклопедисти роблять, випускаючи словники? Один раз довелося значення незрозумілого слова пошукати, а його і в помині нема. Теж мені науковці,— подумав Циба.— Тільки кандидатськими та докторськими ступенями чваняться! Та ще гроші загрибають!»

— А ти не знаєш, що воно за дуримар?— запитав дружину з роздратуванням.— Хоч, правда, звідки тобі знати.

— І не чула,— винувато зітхнула Ольга Максимівна.— Хіба у нашому культурному оточенні, де тільки вчені та вчені, почувеш таке? Ясна річ, з вулиці словечко. Якесь прізвисько. Хуліганське. Батьки-п'янички вживають такі слівця, а діти й собі переймають. Але ти викинь з голови. Заспокойся. Я завтра ж сама довідаюсь в онучки. Воно ще мале, дурне, нічого не втаїть.

Та спокою не було. Цибу аж пекла цікавість, що означає те осоружне слово? І коли Ольга Максимівна, заснувши, протяжно засопіла й засвистіла, мов ховрах, він підвівся з ліжка, пішов до телефону і, набравши номер викладача зі своєї кафедри, схвильовано повів розмову.

— Василь Якович? Пробачте, що так пізно турбую. Це я, Циба. Впізнали? Хочу вас запитати, що означає слово «Дуримар»? Та ви що? Не з похмілля я, а цілком серйозно. Чого серед ночі? Ну, таку потребу маю. Ви

вважаєте, що це провокаційне запитання перед конкурсом на заміщення посади доцента? Що ви, дорогий мій. Та я вас від душі. Що, що? Запитати у професора Воловича? Ну, спасибі. Ще раз вибачаюся.

«Чи він також не знає, чи хитрує?— подумав Циба про Василя Яковича.— Ерудит. Начитаний, а ось слово «Дуримар» і для нього загадка. Все ж завтра мушу дізнатися. От завдала онучка задачу».

А до завтра ще ніч попереду. Тривожна. Те слово з думки не сходить. Аж серце розболілося. Циба вдруге встав, знайшов валідол, поклав таблетку під язик. Відчув приторні солодощі і пахощі м'яти. Все вгамувалося. Вляглося.

«Про велосипед можеш і не мріяти,— подумав Віталій Трохимович, згадавши онучку.— Дітей теж треба карати. Не давати їм усього, чого вони забагнуть. Була б не тикнула отим паскудним дуримаром — мала б велосипед. А так — дудки».

Вранці Цибу знову мучило одне й те ж. Перед лекціями зустрів професора Воловича. Роблено грайливо, ніби між іншим, запитав у нього:

— Чи не зустрічалось вам, професоре, прізвище Дуримар?

— Я вам дивуюся,— не зупиняючись, на ходу, кинув завжди заклопотаний і забудькуватий Волович, — та це ж давньогрецький філософ. Ви що — не знаєте своїх кадрів?

«От тобі й на,— розгубився Циба.— Це справді конфуз. Виходить, онука, як і професор Волович, знає Дуримара, а я ні? Затьмарення на мене найшло чи що?»

Віталій Трохимович кинувся в бібліотеку. Він попросив філософський словник. Та скільки не перечитував потрібне місце, а слова, яке його цікавило, не знайшов.

«Значить, Волович пожартував? Чи він за своєю віч-

пою зайнятістю взагалі не дочув, про що я його питав?— ламав собі голову Циба.— Оце так проблема».

Віталій Трохимович хотів ще запитати у Зої Михайлівни, викладача літератури, але передумав. Краще своїм розумом дійти, аніж сподіватися на сторонню допомогу. Власний авторитет філософа повинен бути непохитний.

Лекції свої Циба прочитав в'яло і плутано. Ідучи додому, він все аналізував це огидне слово.

«Ду-ри-мар»,— плелось в думках.— Ні, воно аж ніяк не може бути ні грецьким, ні турецьким, те слово. Це якесь наше. Можливо, хуліганське. Треба буде геть вилучити його з лексикону опучки. З корінням. З насінням».

Вдома Віталія Трохимовича чекала Ольга Максимівна. Радісна й задоволена.

— А знаєш, Віталику,— звернулась вона до чоловіка з ласкою,— оте словечко, що тебе так вразило й розгнівало, не з вулиці. І зовсім не хуліганське. Воно з казки.

— З якої це казки?— не зрозумів Циба.

— З казки для дітей. «Золотий ключик»: Це там такий персонаж є.

— А-а-а!— тільки їй спроможний був вимовити Циба. І, трохи подумавши, по-наставницькому додав:— Але навіть до-рослих культурних людей травмують? Ду-ри-мар!

ДРІБНА ДУША

Маковоз їхав з вокзалу збуджений і роздратований. Це ж треба! Другий ранок підряд стрічає поїзд з Херсона і другий ранок повертається додому «з носом». Точніше — з порожніми руками. Йому конче потрібен однісінький залізничний квиток, і ніяк його, як тієї жар-птиці, не впіймаєш.

Що за час? Що за люди нині? Та раніше тих квитків можна було цілу шапку назбирати. А тепер не допросишся. Уже навіть провідниці за моду взяли — брати за квиток карбованець. І це за використаний, якому місце на смітнику.

Ну, добре. Вчора був сам винен. Прибув на вокзал, коли вже з вагонів майже всі пасажери повиходили. Вскочив у купе до провідниці, а там семеро чи восьмеро дерлися за квитки. Йому просто не дісталось. А сьогодні... Комедія й трагедія одночасно. Тьху! З думки не сходить.

Сьогодні Маковоз прибув до поїзда завчасно. Ще за десять хвилини до приходу. Проїшов пероном. Допитливо оглянув публіку. Ось ця старенька, з лагідним обличчям святениці, так і знай, онуків чекає. Цей ось молодик, при галстуківі, у щойно випрасуваних, ще теплих від праски штанях, з букетом троянд, що заночували у вазі з водою, наречену зустрічає. Ну, а ось ця групка посивілих чоловіків, в дещо старомодних костюмах, можна певно сказати, прийшли зустріти свого ветерана-однополчанина. Бо, бач, урочисті, з орденами й медалями на грудях, з квітами.

Треба сказати, що за час своїх багаторазових відвідин вокзалу Маковоз настільки вже наловчився розпізнавати людей, що з одного погляду міг визначити, хто проводить, хто зустрічає, хто їде і чи далеко й надовго. Особливе чуття в нього на тих, котрі прибувають до поїз-

дів по квитки. Ці, як правило, не гуртуються, не стоять на одному місці, а весь час ходять вздовж перону. Нервують, хоч і намагаються цього не показувати. Вони не впевнені, що дістануть потрібний квиток.

Сьогодні таких набралось чимало. Маковоз навіть прикинув собі, скільки їх припаде на кожну провідницю. Шанси були невтішні. Це ж як ринуться у вагони, коли з них вийдуть пасажири. Як захоплять купе з провідниками й провідницями...

І Маковоз вдався до нового маневру. Його здійснення забезпечувало одержання потрібного квитка, а водночас і економію карбованця. З приходом поїзда він став навпроти тамбура дванадцятого вагона і пильним поглядом «просіював» пасажирів. Пропустивши жінку з двома хлопчиками, дідуся з натоптаною авоською, кількох молодих чоловіків з портфелями, Маковоз прикипів очима до вайлуватого пасажира в потертому плащі, з двома старенькими чемоданами, ще й з синім емальованим бідончиком.

«З такою поклажею у відрядження не їздять, — визначив Маковоз. — Ось це й є мій суджений».

— Давай підсоблю, — з готовністю простягнув руку до чемодана Маковоз.

— Бери, — після деякого вагання пасажир дозволив взяти один чемодан. — Постав, доки я з цим зійду.

Маковоз аж зігнувся, доки поставив чемодан на перон.

«Цемент він везе чи каміння?» — подумав, не зводячи очей з дивного пасажира.

— Спасибі, — опинившись поруч з Маковозом, подякував пасажир, знявши кашкета і витираючи піт. — До трамвая далеко?

— До таксі ближче, — мовив Маковоз. — Таксист і доведе тебе, куди скажеш.

— І злупить, скільки захоче,— сплюнув пасажир, до-
кола оглядаючись.

— Носильника шукаєш?— панібратським тоном запи-
тав Маковоз.

— Сам справлюся,— кинув пасажир.— Це як кожно-
му платити, то треба мати велику кишеню. Мені до трам-
вая.

— З Херсона приїхав?— поцікавився Маковоз, дума-
ючи про квиток.

— З Херсона,— відповів пасажир.— А що?

— Та так,— зрадів Маковоз, але одразу не посмів
попросити те, що йому потрібно.

— Так мені б до трамвая,— беручись за чемодани,
сказав пасажир.

— Ходімо. Я допоможу,— виявив бажання Маковоз
і взявся за той самий важелезний чемодан.— У тебе й
квиток на поїзд є?

— А то як би я приїхав без квитка?— зиркнув на
свого несподіваного помічника пасажир.— Тепер, брат,
без білета навіть не суйся. Ніхто тебе не повезе.

— Купейний?

— Що?— не зрозумів дивакуватий пасажир.

— Квиток купейний?— повторив Маковоз.

— Навіщо ж нам купейний? Нам і в плацкартному
добре,— сказав пасажир.— Аби дешевше.

«Що ж це я на вагон не звернув уваги,— подумки до-
рікнув собі Маковоз.— Та дідько з ним. Обійдуся й
плацкартним».

На трамвайній зупинці поставили чемодани. Розво-
рушили руки. Бо добрячу вагу тибрили.

— Ось звідси й поїдеш,— сказав пасажирові Мако-
воз.— А мені на тролейбус.

— Спасибі,— кивнув пасажир.— Самому було б тяж-
ко такий багаж нести.

— Ти мені квиточок дай,— простягнув руку Маковоз.

— А навіщо він тобі?— здивувався пасажир.

— Та так, треба,— не вдаючись у пояснення, відповів Маковоз.

— Чого ж це я маю вам квиток віддавати?— затявся пасажир.— Я за нього гроші платив.

— Так ти ж на нього проїхав,— нагадав Маковоз.— Далі він уже не дійсний.

— То нащо ж він вам, коли не дійсний?— стояв на своєму пасажир.

— Мені треба.

— То, може, й мені він буде ще треба,— упирався пасажир.

— Ти ж не в командировку приїхав?— доводив Маковоз, побоюючись, що так і не вирве квитка з цього затятого чолов'яги.

— Ні,— погодився той.

— А мені квиток треба додати до авансового звіту,— уже благав Маковоз.— Я приїхав з відрядження.

— Без квитка?— здивувався пасажир.

— Чому — без квитка? З квитком. Але я його загубив, збрехав Маковоз.

— А я свій так сховав, що ніколи не загублю,— помацав себе за кишеню пасажир.

— Я тобі дам карбованця,— раптом пообіцяв Маковоз.

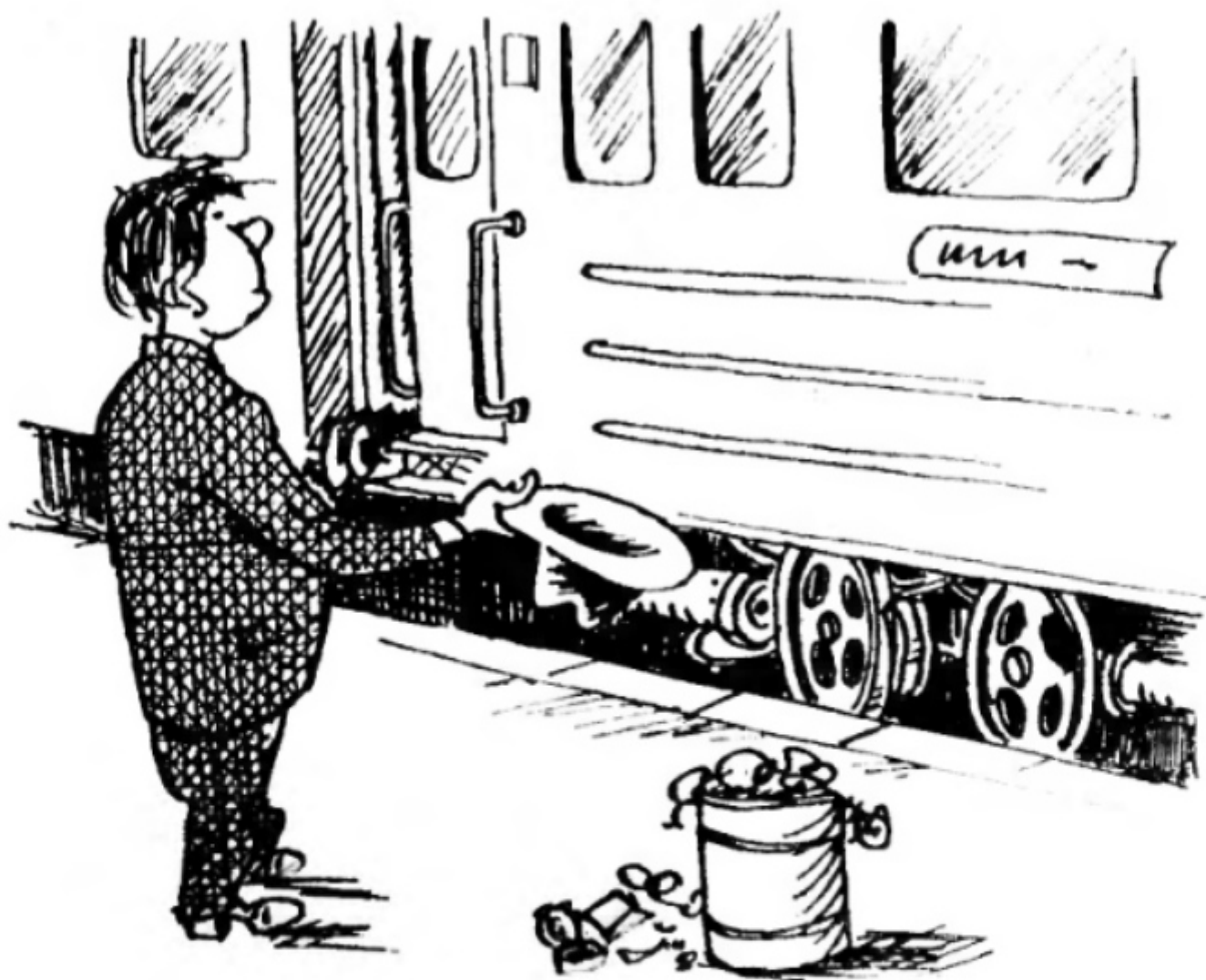
— Нічого собі щедрість,— розвів руками пасажир.— Квиток коштує більше червінця, а він мені — карбованець тиче. Нема про що й говорити!

— А що ж тобі, два карбованці дати?— кинув сердито Маковоз.

— Менш, як за десятку, не віддам!— розізлився й пасажир.— І відчепись від мене, бо крику нароблю! Може, тобі чемодана мого закортіло? То дудки!

Тут підійшов трамвай, і дивного пасажира ніби вітром здуло. Разом з його важелезними чемоданами.

Ось і їде Маковоз з вокзалу збуджений і роздратований. Це ж треба натрапити на таку дрібну душу! Квиточка йому шкода! Та добрі люди кров свою хворим віддають, дітей з вогню чи з води витягають! А цей, дрібна його душа, папірця шкодує! Ти ж за той використаний квиток навіть сигарети вонючої не купиш. Редиски червивої пучок не купиш. Ну, люди ще є. Скільки їх не виховуй, скільки з них і не виколочуй дрібновласницької психології, а толку з того, як з козла молока. Таких типів ще виховувати та й виховувати! Дрібна душа! Квиточка нещасного йому шкода. А подавився б ти цим! Доведеться ще й завтра на вокзал пертися.

З М І С Т

Іван Сечинець	4
Люксовий номер	5
Переливання крові	10
Остання воля	15
Карантин	20
Муфлон	27
Побачення	32
Тост по-гусарськи	35
Терешків заповіт	39
Актуальний заклик	44
Орієнтир	50
Дуримар	54
Дрібна душа	59

БИБЛИОТЕКА «ПЕРЦА» № 307

Иван Иосифович Сочивец
ТЕРЕШКОВО ЗАВЕЩАНИЕ
(На українском языке)

Иллюстрации В. Солонько

Издательство «Радянська Україна»

Редактор Ф. Маківчук

Здано до набору 04. 11. 85. Підписано до друку 14. 01. 86. БФ 10003.
70×108/32. Папір газетний. Гарнітура літературна. Високий друк.
2,8 умовн. друк. арк. 2,8 умовн. фарб.-відб. 2,28 обл.-вид. арк.
Тираж 78.000 прим. Зам. 05913. Ціна 10 коп.

Ордена Леніна комбінат друку видавництва «Радянська Україна»,
252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

Адрес редакції: 252047, Київ-47, ул. Петра Нестерова, 4.

Ордена Леніна комбінат печаті видавництва «Радянська Україна»,
252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

10 к.

